

Лексикографията в началото на XXI в.

Доклади от Седмата международна конференция
по лексикография и лексикология
(София, 15 – 16 октомври 2015 г.)

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE
“PROF. LYUBOMIR ANDREYCHIN”

**Lexicography
at the Beginning of 21st Century**

Proceedings of the Seventh International Conference
on Lexicography and Lexicology
(Sofia, October 15th – 16th, 2015)

Edited by
Diana Blagoeva, Siya Kolkovska

Sofia • 2016

Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
„ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

Лексикографията в началото на ХХІ в.

Доклади от Седмата международна конференция
по лексикография и лексикология
(София, 15 – 16 октомври 2015 г.)

Съставители
Диана Благоева, Сия Колковска

София • 2016

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

Сборникът включва доклади, изнесени по време на Седмата международна конференция по лексикография и лексикология (София, Институт за български език, 2015). В светлината на съвременните тенденции и подходи в лингвистиката се разглежда широк кръг проблеми, свързани с лексикографията, лексикологията, фразеологията, терминологията, лингвокултурологията и други научни области.

Редакционна колегия:

проф. д-р Диана Благоева (отговорен редактор)

проф. д.ф.н. Стефана Калдиева-Захариева

проф. д-р Светла Коева

проф. д-р Сия Колковска

гл. ас. д-р Атанаска Атанасова

гл. ас. д-р Надежда Костова

Рецензенти:

проф. д-р Йовка Тишева

доц. д-р Мария Китанова

Отговорност за съдържанието на статиите носят техните автори.

© Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, 2016

© Константин Атанасов Жеков, художник на корицата, 2016

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2016

ISBN 978-954-322-875-1

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	12
Пленарни доклади	15
<i>Емилия Пернишка</i> . Развитие и облик на българската лексикология през последните 70 години (крагък обзор)	17
<i>Лилия Крумова-Цветкова</i> . За диахронията в синхронното описание на съвременната българска лексика (въз основа на „Българска лексикология“, 2013 г.)	30
<i>Маргарита Чернышева</i> . Опыт работы со славянскими переводами с греческого языка в <i>Словаре русского языка XI – XVII вв.</i>	38
<i>Мария Чоролеева</i> . Българската лексикография и класификацията на речниците ...	49
<i>Василка Радева</i> . Тълковният речник – традиция и развойни тенденции в лексикографията.....	55
<i>Мария Попова</i> . За някои видове терминографски параметри	70
Лексикография	79
<i>Vít Michalec</i> . K problematice autonomnosti hesel v připravovaném <i>Akademickém slovníku současné češtiny</i>	81
<i>Цветанка Аврамова</i> . Деминутивите като речникови единици.....	89
<i>Николай Паскалев</i> . Умалителните глаголи и представянето им в <i>Речника на българския език</i>	98
<i>Милен Томов</i> . Функционални и структурни особености на правописния речник ..	103
<i>Мария Кошкова</i> . Маскулинизацията на съществителни имена като лексикографски проблем.....	110
<i>Ана Миленковић</i> . О лексикографском опису глагола којима се означавају осећања у савременом српском језику	119
<i>Вања Миљковић</i> . Дистрибутивност и глаголска префиксација у теорији и српској и хрватској лексикографској пракси	129
<i>Неља Иванова</i> . Полипрефиксалните глаголи в узуса и словообразователните речници в българския и руския език	142
<i>Grzegorz Szpila</i> . Anglicisms in recent Sorbian dictionaries.....	151
<i>Daniela Majchrákáva</i> . Lexicographical treatment of Slovak adjective-noun collocations	159
<i>Мая Влахова-Ангелова</i> . Собствените имена в лингвистичните речници – тенденции в съвременната лексикографска практика	167

<i>Надежда Делева</i> . О проекте создания серии учебных русско-болгарских словарей лексических аналогов.....	178
<i>Лариса Шестакова</i> . Словари поэтического языка в русской авторской лексикографии	185
<i>Вероника Катермина</i> . Лингвокультурный потенциал лексикографии как науки....	192
<i>Ольга Черемська</i> . Проблеми кодифікації української мови в лексикографічній діяльності Харківської філологічної школи (20 – 30 рр. ХХ ст.)	199
<i>Валерий Будейко</i> . Азбучные тропы в грамматологическом словаре русского литературного языка XIX – XXI вв.	210
<i>Марияна Витанова</i> . Диалектната лексика и речниците	219
<i>Флер Гилемшин</i> . Тематический словарь ориентализмов в русских и болгарских переводах арабских сказок <i>Тысяча и одна ночь</i>	226
Лексикология	231
<i>Пальмира Легурска</i> . Полисемия и лингвистичен анализ	233
<i>Ангел Г. Ангелов</i> . Лексикалният компонент в социолінгвистичната компетентност: народна етимология и народна дезамбигуация	241
<i>Максим Стаменов</i> . За женския език – универсалии и културна специфика	254
<i>Цветелина Георгиева</i> . За т.нар. „семантични особености“ при роднинските названия	267
<i>Атанаска Атанасова</i> . Типове антоними при производните префигирани глаголи	275
<i>Dariya Pavlešen</i> . Kreiranje novih priča kroz mitologizaciju životinja u djelima O. Ivanesa	283
<i>Руси Русев</i> . Лексикална структура на лирическият текст и поетическата енергия на художественото слово	289
Фразеология и фразеогрaфия	299
<i>Анастасия Петрова</i> . Фразеологичната семантика и културно-дискурсивното пространство – възможности на корпусното изследване	301
<i>Стефана Калдиева-Захариева</i> . За скритото и неприкритото от мрака на човешката същност	313
<i>Стефка Георгиева</i> . Националните образи в огледалото на езиковите образи	333
<i>Йовка Дапчева</i> . Фразеологичните символи като принадлежност към езика и духовната култура	342
<i>Мария Жерева</i> . Символи и мними символи в семантиката на фразеологизмите ...	350
<i>Емилия Недкова</i> . Някои образни и семантични паралели между български и сръбски фразеологизми с компоненти фитоними за характеризиране на човешки качества	356
<i>Ana Dugandžić</i> . Somatski frazemi s komponentom <i>oko/oko</i> u hrvatskom i ukrajinskom jeziku	363
<i>Галина Молхова</i> . Соматични фразеологизми, представящи концептуалното поле на емоциите в българския и английския език	371
<i>Жана Кръстева</i> . Устойчиви сравнения с интензифициращ характер в българския и френския език	379

<i>Радостина Захариева. Хитростта, лъжата и измамата в огледалото на идиоматиката</i>	389
<i>Валентина Венкова. Имена на птици в пословици, поговорки и фразеологизми</i> ..	405
<i>Наталія Венжиневич. Відтворення особливостей менталітету українців у фразеології української мови</i>	412
<i>Светлана Шулежкова. Тексты апракосных евангелий X – XI вв. как источники для фразеологического словаря общелитературного языка славян Средневековья</i>	418
<i>Луиза Байрамова. „Здоровье“ – „болезнь“: полилингвальный фразеологический аксиологический словарь русского, болгарского, французского языков</i>	426
<i>Joanna Szerszunowicz. Recent phraseological borrowings in monolingual lexicographic description</i>	435
<i>Anita Hrnjak. Rodna informacija u frazeološkom rječniku (na primjeru hrvatskog i ruskog jezika)</i>	442
<i>Михаела Кузмова. Към въпроса за стилистичните особености на фразеологизмите в българския език и тяхното фразеографско представяне</i>	451
Неология и неография	459
<i>Ирина Платонова. За процесите на адаптация и интеграция на новите англицизми (и интернационализми с английски произход) в българския език</i>	461
<i>Бойка Недева. Морфологична адаптация на съществителните, възприети от английски, във финансово-икономическата португалска и българска лексика...</i>	469
<i>Диана Благоева, Сия Колковска. За една словообразователна иновация в българския език (в славянски контекст)</i>	484
<i>Ванина Сумрова. Неофеминативите в българския език – фактори за появата им</i> ..	491
<i>Валерий Мокленко. Русские лихие девяностые в лексикографическом зеркале</i>	498
<i>Валентина Бонджолова. Оказионализмите и тяхното лексикографско отразяване</i>	516
<i>Joanna Satola-Staškowiak. Współczesna polsko-bułgarska i bułgarsko-polska leksykografia (na podstawie prac nad Słownikiem polsko-bułgarskich neologizmów)</i>	523
<i>Надежда Костова. Лексикографско представяне на глаголните неологизми</i>	531
<i>Божана Нишева. Речниците на неологизмите и съпоставителното описание на съвременната лексикална динамика (върху български и чешки езиков материал)</i>	538
<i>Димитър Колев. Лексикографско отразяване на новата лексика от областта на спорта в българския и чешкия език</i>	547
Терминология и терминография	551
<i>Владимир Паринов. Историческая обусловленность прагматики медицинских терминов</i>	553
<i>Ольга Дьолог. Особливості використання слів англійського походження в сучасній українській економічній термінології</i>	557

<i>Валентина Георгиева. За особеностите на специализирания английски език на НАТО (през погледа на българските миротворци)</i>	569
<i>Кристияна Симеонова. За някои случаи на синонимия в съвременната българска политическа терминология</i>	581
<i>Екатерина Петкова. Представяне на вътрешносистемните отношения в терминологията в различни видове електронни терминологични ресурси</i>	591
<i>Маркс Попов, Катя Исса. Автономна терминологична система. Формиране на словника на терминосистемата</i>	599
Историческа лексикология и историческа лексикография	609
<i>Марияна Цибранска-Костова. Лексикални проучвания върху славянските текстове на светското право: залози и заложни отношения</i>	611
<i>Елка Мирчева. Свое и чуждо в изграждането на литургическата терминология в старобългарския книжовен език</i>	619
<i>Яна Пенькова. Семантика неопределенных местоимений на <i>нибудь</i> в руском языке XV – XVII вв. и проблема их лексикографического описания</i>	626
<i>Елена Генералова. Словарь обиходного русского языка Московской Руси XVI – XVII вв.: история создания, практика составления, перспективы развития</i>	633
<i>Татяна Илиева. Хетеросемията в старобългарския и съвременния български език – проблеми на лексикографското описание</i>	640
<i>Александр Шапошников. Этимологический словарь скифского языка</i>	648
<i>Христина Дейкова. Към българската диалектна етимология (Из практиката в „Българския етимологичен речник“)</i>	656
Съпоставително езикознание	663
<i>Емилия Македонска. Nomina actoris със суфикс -ař/-ař и -ar (-яp) в чешки и български език</i>	665
<i>Силвия Михайлеску. Съгласуването на глаголните времена в сложните съставни изречения с подчинено обстоятелствено изречение за време в румънския език в съпоставка с българския език</i>	670
Компютърна лингвистика. Корпусна лингвистика	679
<i>Ивелина Стоянова, Светлозара Лесева, Светла Коева. Автоматично разпознаване на неологизми в българския език</i>	681
<i>Мария Тодорова, Ивелина Стоянова, Светлозара Лесева. Лингвистично описание и компютърна обработка на съставни именувани същности в българския език</i>	689
<i>Petya Osenova. Modeling valence frames in Bulgarian: corpus vs. Grammar approach</i>	697

Лингвокултурология. Социоллингвистика	705
<i>Румяна Петрова.</i> По въпроса за отраслите и разделите в лингвокултурологията .	707
<i>Фанира Самигулина.</i> Специфика динамики семантики лексика со значением эмоции в русской лингвокултурологии	717
<i>Вера Гливинская.</i> Мир славянского зарубежья	726
<i>Викторія Сухенко.</i> Мова і суспільство: взаємодія і розвиток	734
Диалектология	743
<i>Илияна Гаравалова.</i> За някои семантични паралели при съществителните с основно значение ‘овчар’ и техните производни в славянските езици	745
<i>Георги Митринов.</i> Из лексиката на говора на с. Савяк, Сярско	762

Ана Миленковић
Институт за српски језик САНУ, Београд

О ЛЕКСИКОГРАФСКОМ ОПИСУ ГЛАГОЛА КОЈИМА СЕ ОЗНАЧАВАЈУ ОСЕЋАЊА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

Abstract: The aim of this study is to analyze the lexicographical descriptions of emotional verbs in the Serbian language. Verbs denoting emotions (i.e. *voleti*, *mrzeti*, *tugovati*, *ljutiti se*, *želeti* etc.) form a specific lexical set with a complex semantical structure, and are therefore not easily defined and classified. In this study we will inventory lexicographical definitions which are used to describe the meanings of emotional verbs. Our aim is to recognize existing models and propose a definite number of forms which would define the specific differences between the meanings of similar emotional verbs. This would enable systematic processing and consistent defining of other emotional verbs in future lexicographical interpretations.

Keywords: verbs, emotions, emotional verbs, verb meaning, lexicographical definition, lexicography

1. Увод

Емоционални глаголи представљају лексичко-семантичку класу која обухвата глаголе којима се означавају осећања, психолошка стања и расположења.¹ Они чине део тзв. *емоционалне лексике*, која обухвата речи које имају посебну, *емоционалну семантику*.² У овом истраживању емоционалне глаголе анализираћемо у контексту њихових речничких дефиниција. Њихово значење посматраћемо кроз призму емоционалне ситуације коју чине *носилац* и *каузатор* емоције (Миленковић 2015), као и информација које се тичу интензитета и трајања емоције, интенције, емоционалне експресије и др. Наше истраживање биће дескриптивног карактера, без намере да се бавимо теоријским аспектом лексикографије. Циљ нам је да анализирамо постојеће лексикографске дефиниције емоционалних глагола, да утврдимо основна зна-

* Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Због терминолошке неусклађености назива појмова којима се у литератури означавају различити аспекти човековог душевног живота, у овом раду користићемо општи термин *емоција* и од њега изведен назив *емоционални глаголи*.

² Више о различитим приступима емоционалној лексици в. Ристић 2004; Бајић 2005; Штрбац 2006; Драгићевић 2010; Маринковић 2012 и др.

чења и препознамо специфичне обрасце којима су дата значења лексикографски обрађена.³

2. О лексикографској дефиницији

Основни начин да се упознамо са значењем неке речи јесте разумевање лексикографске дефиниције којом је дата реч у речнику описана. Она подразумева *идентификацију семантичке структуре речи, која се састоји у интелектуалној интерпретацији појма с релевантним елементима, релевантним за парадигматски тип коме реч припада* (Гортан-Премк 1982: 51). Задатак лексикографа јесте да препозна ове специфичне елементе и помоћу њих формулише дефиницију која ће што јасније осликати значење речи. Речнички опис мора бити веран лексичкој грађи којом лексикограф располаже, а довољно исцрпан и јасан да задовољи потребе корисника речника (Еткинс, Рандел 2008). У нашем истраживању трагаћемо за елементима који чине срж *емоционалног значења*, тако што ћемо анализирати лексикографске дефиниције емоционалних глагола у српском језику.

3. Опис грађе

Емоционални глаголи представљају лексичко-семантичку класу која у српском језику броји око 750 глагола⁴ и преко 1000 значења⁵. За потребе нашег истраживања дефиниције глагола преузели смо из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* (РСАНУ), а за оне глаголе који још увек нису обрађени у Речнику РСАНУ користили смо *Речник српскохрватског књижевног језика* (РМС). Будући да смо настојали да опишемо емоционална значења глагола који припадају стандардном језику, искључили смо она која су оквалификована као архаична, иронична, индивидуална, некњижевна, застарела, погрдна и сл.

Глаголе и њихова значења класификовали смо на следећи начин. У обзир смо узели само она глаголска значења која имају емоционални садржај, нпр. код глагола *вређати* узето је значење *наносити увреду; изазивати непријатно осећање, душевни бол*; али не и значење *додиром задавати бол (обично на већ повређеном месту); озлеђивати* (РСАНУ). Глаголске лексеме посматрали смо и у контексту разлика које се појављују у значењима рефлексивног и не-

³ Будући да нам обим рада није дозволио да осликамо све односе који се могу остварити међу учесницима емоционалног догађаја, у овом истраживању представили смо два најфреквентнија значења, а то су: значење *емоционалног стања субјекта и узрочно-последичан емоционални процес*.

⁴ У истраживање нису ушли емоционални глаголи који су у РСАНУ оквалификовани као застарели или архаични (нпр. *бегенисати, сетовати, севдисати, чемериковати* и сл.).

⁵ У укупан број значења ушла су и примарна и секундарна значења емоционалних глагола.

рефлексивног облика. Узећемо као пример глагол *бринути*. Глаголи *бринути* и *бринути се* имају исто значење које гласи: *осећати бригу* (*Ана брине и Ана се брине*). У нашој грађи ове две морфолошки различите варијанте истог глагола представљене су обликом *бринути (се)*. Међутим, глагол *бринути* има и значење *изазивати код некога бригу, стрепњу* (*Ана брине своје родитеље*). Ово значење има статус посебне јединице која је представљена обликом *бринути*. Дакле, емоционални глагол *бринути* у нашем истраживању реализован је као две сублексе: *бринути (се) (осећати бригу)* и *бринути (изазивати бригу у другој)*. Глаголи код којих рефлексивни и нерелективни облици имају различита значења, узети су као посебне јединице (нпр. *радовати некога/радовати се; узнемирити кога/узнемирити се* и др.).

4. Циљ истраживања

Приметили смо да се у речницима РСАНУ и РСМ глаголи који описују исто или слично емоционално значење дефинишу на различите начине. Илустроваћемо то примерима, користећи у изразима именице *љубав* и *љутњу*, као ознаку врсте емоције. Глаголи којима се означава емоционално стање субјекта дефинисани су изразима: *осећати љубав; имати осећање љубави; бити обузет осећањем љубави; бити обухваћен осећањем љубави; у великој мери осећати љубав* и сл. Глаголи којима се означава узрочно-последичан емоционални процес дефинисани су изразима: *учинити да неко осети љутњу; изазвати у коме осећање љутње; створити у коме осећање љутње; довести кога у стање љутње* и сл. Ова појава резултат је субјективних приступа лексикографа који су учествовали у обради датих глагола.⁶ Један од начина да се ове различитости уопште јесте системски приступ лексикографском опису речи у речнику. Он подразумева дефинисање општих принципа лексикографске обраде речи које припадају истој лексичко-семантичкој класи. Вођени том идејом, приступили смо метаанализи лексикографских образаца које смо препознали у речничким дефиницијама емоционалних глагола.

5. Анализа грађе

Лексикографска дефиниција има функцију да ослика одређени семантички садржај, односно да пренесе информацију о значењу речи. Значење речи се у речнику може представити описно или *синонимском групом речи*. Описни део дефиниције подразумева *интелектуалну интерпретацију семантичког садржаја речи*, док синонимску групу чине *речи блиске или исте семантичке структуре* (Гортан-Премк 1982: 50). У нашем истраживању бавили смо се

⁶ Утврђивање основних принципа обраде и метаанализа грађе могући су тек након објављивања завршених лексикографских обрада. Због тога је тешко, у самом процесу језичког описа, мењати правила и предлагати нова системска решења.

анализом описног дела дефиниције емоционалних глагола. Приметили смо да се у њиховом лексикографском опису понављају одређене речи и изрази којима се исказује емоционално значење. Детаљнијом анализом издвојили смо 25 типова дефиниција, на основу којих смо апстраховањем формулисали 10 тзв. лексикографских образаца помоћу којих се описује емоционално значење глагола (в. табелу 1).⁷

Табела 1. Најфреквентнији типови дефиниција емоционалних глагола у речницима РСАНУ и РСМ

Образац	Фреквенција	Пример
описно	356+79	свидети се=оставити пријатан утисак
глагол сличног значења	147	бодрити=подстицати, храбрити
осетити/осећати	90	волети=осећати љубав
чинити/учинити (Ø, +да, +придев)	88	плашити=чинити да се неко боји
постати/постајати	79	обрадовати се=постати радостан
изазвати/изазивати	61	жестити=изазивати нечију љутњу
изразити/исказати/испољити/ понашати се	29	начудити се=изразити велико чуђење
бити захваћен, бити обузет, бити испуњен	20	поносити се=бити испуњен поносом
бити+придев	19	туговати=бити тужан
довести/доводити у, до	18	разједити=довести до гнева, једа
испунити се/испуњавати се	18	разнежити се=испунити се нежношћу
испунити/испуњавати	10	огорчити=испунити горчином
укупно	1014	

5.1. Највећу фреквенцију имају дефиниције које смо назвали *описним*⁸ јер не садрже специфичан лексикографски образац (*свидети се* значи *оставити пријатан утисак*) и оне код којих се емоционално значење изражава глаголом *истог* или *сличног значења* (*бодрити* значи *подстицати*, *храбрити*). Будући да у овом истраживању трагамо за лексикографским образцима,

⁷ Анализирано је 1014 глаголских значења. У њима је уочено 25 типова дефиниција које су имале фреквенцију појављивања од 356 до 2. У овом истраживању анализирали смо само оне дефиниције које су имале фреквенцију појављивања изнад 10. Дефиниције са фреквенцијом испод 10 приписане су укупној фреквенцији описних дефиниција.

⁸ Не мисли се на описни део дефиниције, већ се квалификује тип дефиниције.

дакле за речима или изразима који се у дефиницијама емоционалних глагола системски понављају, ове две групе нећемо даље анализирати.⁹ Бавићемо се само оним дефиницијама у чијим смо структурама препознали обрасце којима се конкретизује садржај емоционалног глагола.

У наставку рада анализираћемо лексикографске дефиниције емоционалних глагола. Утврдићемо основна значења која се њима описују и предложићемо по једну општу дефиницију којом ће бити обухваћени различити лексикографски обрасци којима се означавају иста или слична глаголска значења.

5.2. Лексикографске дефиниције емоционалних глагола описују различите односе који се јављају међу учесницима емоционалног догађаја. Два основна значења односе се на *емоционално стање субјекта* и на *процес изазивања емоције у објекту*.

5.2.1. Првој групи припадају дефиниције којима се описује унутрашње, емоционално стање субјекта.¹⁰ За изражавање овог значења користе се лексикографски обрасци приказани у табели 2.

Табела 2. Емоционално стање субјекта – основни обрасци

<i>осетити/осећати</i> +именица	<i>волети</i> значи <i>осећати</i> љубав
<i>постати/постајати</i> +придев	<i>наљутити се</i> значи <i>постати</i> љут
<i>бити</i> захваћен/испуњен/ обузет+именица	<i>љутити се</i> значи <i>бити</i> захваћен љутњом
<i>бити</i> +придев	<i>туговати</i> значи <i>бити</i> тужан
<i>испунити се/испуњавати се</i> +именица	<i>разнежити се</i> значи <i>испунити се</i> осећањем нежности

5.2.1.1. Најфреквентнија дефиниција којом се означава емоционално стање субјекта јесте она у којој је дато значење исказано глаголским паром *осетити/осећати* (*волети* значи *осећати* љубав). Семантика ових глагола је неспецифична (уп. Штрбац 2006: 82 – 83). Они захтевају обавезну допуну у облику именице којом се конкретизује врста емоције. Због свог општег значења њима се, осим појмова из домена емоција, описују и појмови који се тичу перцепције, когниције, понашања и др. (*осећати* у значењу *примећивати, опажати, доживљавати, разумети, манифестовати се* и сл.). Међутим, без обзира на широк распон појава које се овим глаголима могу описати, њихова висока фреквенција у дефиницијама којима се означава емоционално стање субјекта, указује на доминантност значења које се тиче сфере емоција.

⁹ Због високе фреквенције описних дефиниција, било би занимљиво, у неком наредном истраживању, анализирати њихову структуру и испитати да ли садрже специфичне обрасце којима се осликава емоционално значење глагола.

¹⁰ Информација о каузатору емоције није релевантна за опис датог значења.

5.2.1.2. У осталим дефиницијама препознали смо обрасце којима се, осим емоционалног стања субјекта, означавају и конкретизују елементи емоционалне ситуације као што су интензитет и трајање емоције. Примерима из грађе илустроваћемо наше запажање. Глаголским паром *постати/постајати* означава се почетак промене емоционалног стања (*одобровољити се* значи *постати* добре воље; *растужити се* значи *постати тужан* и др.). На овај начин дефинисани су, углавном, префиксирани глаголи¹¹ код којих се значењем префикса уносе додатне информације у основно емоционално значење глагола (Миленковић 2015). Даље, изразима *бити захваћен/испуњен/обузет* неком емоцијом и глаголима *испунити се/испуњавати се* означава се потуна обухваћеност субјекта датим (најчешће негативним, непријатним) осећањем, великог интензитета (*бити обузет* бесом, гневом, болом, страхом; *испунити се* осећањем беса, гнева и сл.).

5.2.1.3. Све наведене дефиниције преносе исто, основно значење, а то је да субјекат *нешто осећа*, односно да се налази у одређеном емоционалном стању. Због тога сматрамо да би се сви глаголи са датим значењем могли дефинисати глаголским паром *осетити/осећати* и именицом којом се спецификује врста емоције. Информације о интензитету или трајању емоције могу се навести у наставку дефиниције, нпр. *беснети* значи *осећати бес* у толикој мери да се особа осећа обузетом, преплављеном датом емоцијом.

5.2.1.4. Лексикографским обрасцем *осетити/осећати* емоцију могле би се генерализовати све дефиниције којима се описује емоционално стање субјекта: *љутити се* значи *осећати* љутњу = *постати* љут; *бити захваћен/испуњен/обузет* љутњом; *бити* љут и *испунити се* љутњом.

5.2.2. Другој групи припадају дефиниције којима се описује узрочно-последичан емоционални процес. За изражавање овог значења користе се обрасци приказани у табели 3.

Табела 3. Узрочно-последичан емоционални процес – основни обрасци

<i>чинити/учинити+ Ø</i>	<i>прекорити</i> значи <i>учинити</i> коме прекор
<i>чинити/учинити+да</i>	<i>засмејавати</i> значи <i>чинити да</i> се неко смеје
<i>чинити/учинити+придев</i>	<i>растужити</i> значи <i>учинити</i> кога тужним
<i>изазвати/изазивати</i>	<i>уплашити</i> значи у некоме <i>изазвати</i> страх
<i>довести/доводити+до</i>	<i>разједити</i> значи <i>довести</i> кога до гнева, једа
<i>довести/доводити+у</i>	<i>разљутити</i> значи <i>довести</i> кога у стање љутње
<i>испунити/испуњавати</i>	<i>разнежити</i> значи <i>испунити</i> кога осећањем нежности

¹¹ Више о значењима глаголских префикса в. Стевановић 1964: 434 – 450; Клајн 2002: 196 – 254.

5.2.2.1. Основна дефиниција којом се означава узроковање емоције јесте она у којој је дато значење исказано глаголским паром *изазвати/изазивати* (*уплашити* значи *изазвати* осећање страха).

5.2.2.2. Остале дефиниције садрже обрасце којима се означавају и конкретизују одређени аспекти емоционалне ситуације као што су: интензитет и трајање емоције, интенција, усмереност емоције и сл. Илустроваћемо то примерима. Глаголи *чинити/учинити* својим значењем могу да укажу на постојање намере да се у објекту изазове одређена емоција тј. емоционално стање (*гадити* значи *чинити* да се некоме нешто огади). Глаголи *испунити/испуњавати* означавају процес изазивања емоције која у потпуности обузима објекат радње (*застравити* значи *испунити* кога стравом, језом). Глаголи *довести/доводити* својим значењем могу да означе намеру, свесно делање којим се објекат уводи у специфично емоционално стање (*разљутити* значи *довести* у стање љутње).

5.2.2.3. Све наведене дефиниције преносе исто значење, а то је да субјекат *узрокује емоцију* у објекту. Због тога сматрамо да би се сви глаголи са датим значењем могли дефинисати глаголским паром *изазвати/изазивати* и именицом којом се спецификује врста емоције. Информације којима се конкретизује дато значење могу се навести у наставку дефиниције, нпр. *разбеснети* значи *изазвати* у коме бес, тако да га дато осећање у потпуности обузме, преплави. Ради интензификације основне емоције, значење се може појачати употребом именице *осећање*, испред назива за емоцију: *разбеснети* значи *изазвати* у коме *осећање* беса, тако да га дато осећање у потпуности обузме, преплави.

5.2.2.4. Лексикографским обрасцем *изазвати/изазивати* емоцију могле би се генерализовати све дефиниције којима се описује узрочно-последичан емоционални процес: *гневити* значи *изазивати* гнев = *чинити/учинити* да се неко гневи; *чинити/учинити* кога гневним; *довести/доводити* кога у стање гнева; *довести/доводити* кога до гнева и *испунити/испуњавати* кога осећањем гнева.

5.2.3. Осим дефиниција којима се означавају два основна емоционална значења, постоје дефиниције које имају функцију да пренесу информацију о њеном испољавању. За описивање *емоционалне експресије* субјекта користе се обрасци приказани у табели 4.

Табела 4. Емоционална експресија – основни обрасци

<i>испољити/испољавати</i>	<i>јадати</i> значи гласно <i>испољавати</i> бол, тугу
<i>изразити/изражавати</i>	<i>жалити се</i> значи <i>изражавати</i> незадовољство
<i>исказати/исказивати</i>	<i>пожалити се</i> значи <i>исказати</i> незадовољство
<i>понашати се</i>	<i>беснети</i> значи <i>понашати се</i> као изван себе из обести

5.2.3.1. Основна дефиниција којом се означава емоционална експресија субјекта јесте она у којој је дато значење исказано глаголима *испољити/испољавати*. Ови глаголи имају значење *изгледом, држањем, речима (нешто) показати, изразити, открити* (РСАНУ).

5.2.3.2. Осталим обрасцима описује се конкретан тип емоционалне експресије. Примарна значења глагола *изразити/изражавати* и *исказати/исказивати* односе се на вербализацију емоције, док се глаголом *понашати се* означава телесна манифестација (гестикација, специфично понашање или физиолошка промена). Међутим, глаголи који означавају вербалну или телесну манифестацију емоције садрже импликацију о емоционалном стању субјекта. Емоционалној експресији претходи емоционални доживљај. Због тога сматрамо да би лексикографска дефиниција била потпунија када би садржала информацију о постојању емоције која претходи њеној конкретној манифестацији.

5.2.3.3. Лексикографским обрасцем *осетити/осећати+испољити/испољавати* могле би се генерализовати све дефиниције којима се описује емоционална експресија субјекта: *жалити се* значи *осећати* и *испољавати* незадовољство = *изражавати/исказивати* незадовољство = *понашати се* незадовољно.

6. Кратак осврт на анализу грађе

Предлог општих дефиниција. Основу нашег истраживања чиниле су лексикографске дефиниције емоционалних глагола у српском језику. Установили смо да њихову структуру чине обавезни елементи (информације о носиоцу или каузатору емоције) и допунски елементи (информације које се тичу трајања и интензитета емоције, интенције, усмерености емоције, емоционалне експресије и др.). У зависности од тога који се елемент налази у фокусу емоционалног значења, зависиће тип дефиниције којом ће дато значење бити описано. У том смислу, издвојили смо три дефиниције којима смо генерализовали различите обрасце којима се описују иста или слична емоционална значења. Предложене дефиниције су поједностављене, сведене на основни значењски образац, са циљем да се олакша препознавање емоционалне информације:

1° метадефиниција – *осетити/осећати емоцију*. Обухвата глаголе којима се означава емоционално стање субјекта. У фокусу дефиниције је врста емоције коју субјекат осећа. Информације о трајању и интензитету емоције реализују се као допунске (*волети* значи *осећати* љубав).

2° метадефиниција – *изазвати/изазивати емоцију*. Обухвата глаголе којима се означава узрочно-последичан емоционални процес. У фокусу дефиниције је врста емоције и процес њеног изазивања у објекту. Информације о трајању, интензитету, усмерености емоције и интенцији реализују се као допунске (*плашити* значи *изазивати* у коме страх).

3° метадефиниција – *осетити/осећати+испољити/испољавати емоцију*. Обухвата глаголе којима се означава емоционална експресија. У фокусу дефиниције су емоционално стање субјекта и конкретан тип емоционалне експресије (*јадати се* значи *осећати* и *испољавати* тугу и бол).

7. Закључак

Емоционална лексика обухвата речи и изразе помоћу којих се језички означавају појмови који припадају психолошком домену *емоција*. У српском језику она обухвата *именице* (љубав, нада, туга и сл.), *придеве* (срећан, тужан, радостан и сл.) и *глаголе* (воleti, туговати, радовати се и сл.). Емоционални *глаголи* осликавају емоционалну ситуацију у којој учествују носилац и каузатор емоције. Њихов однос усложњавају елементи као што су: каузалност, интенција, емоционална експресија, интензитет и трајање емоције и сл. У српском језику емоционални глаголи реализују се у преко 1000 емоционалних значења. Ако имамо у виду да се, у зависности од елемената који чине емоционалну ситуацију, емоционална значења могу реализовати на различите начине, запечања до којих смо дошли у овом истраживању треба прихватити условно.

Наиме, речи које припадају лексичко-семантичкој класи емоционалних глагола обухватају значења која се реализују као примарно емоционална (*Ана воли* Марка), секундарно емоционална (*Ана је запазила* Марка), фигуративно употребљена (*Ана је размењала* Марка) и значења која имају доминантну неку другу компоненту (вербалну, понашајну или физиолошку) (*Ана је плакала*). Све ове реализације морају се узети у обзир при дефинисању значења емоционалног глагола. Због сложености глаголске семантике, обрасци које смо у овом истраживању дефинисали неће моћи да обухвате сва емоционална значења, али ће, свакако, олакшати разумевање основних односа који се јављају у значењским структурама емоционалних глагола.

Наше истраживање представља само зачетак идеје о неопходности системске обраде емоционалне лексике у речницима српског језика, не само глагола, већ и других врста речи са емоционалном семантиком. Због различитих приступа лексикографској обради глагола који припадају истим лексичко-семантичким класама, сматрамо да питање њихове систематизације захтева додатна истраживања и јасан теоријско-методолошки апарат.

И на крају, сложеност и суптилност лексикографске обраде огледа се, управо, у неисцрпним могућностима да се специфичним комбиновањем различитих речи и израза осликају најфиније нијансе лексичког значења речи.

ЛИТЕРАТУРА

Бајић 2005: Бајић, Р. Емоција покајања у литургијско-молитвеном дискурсу. – *Стил* 2005, № 4, с. 245 – 260.

- Гортан-Премк 1982:** Гортан-Премк, Д. О семантичком садржају лексикографске дефиниције. – В: *Лексикографија и лексикологија. Зборник реферата са Југословенског научног скупа*. Београд – Нови Сад, 1982, с. 49 – 51.
- Драгићевић 2010:** Драгићевић, Р. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010.
- Еткинс, Рандел 2008:** Atkins, S., Rundell, M. *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Клајн 2002:** Клајн, И. *Творба речи у савременом српском језику. 1. Слагање и префиксација*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска, 2002.
- Маринковић 2012:** Маринковић, М. О глаголима чија семантика обухвата емоције из домена туге. – *Наш језик*, XLIII, 2012, № 1 – 2, с. 45 – 61.
- Миленковић 2015:** Миленковић, А. Семантичке улоге доживљавача и изазивача емоције у значењској структури емоционалних глагола у српском језику. – *Наш језик* 2015, XLVI, № 3 – 4, с. 23 – 38.
- Ристић 2004:** Ристић, С. *Експресивна лексика у српском језику: теоријске основе и нормативно-културолошки аспекти*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2004.
- Стевановић 1964:** Стевановић, М. *Савремени српскохрватски језик. Граматички системи и књижевнојезичка норма. I. Увод, Фонетика, Морфологија*. Београд: Научно дело, 1964.
- Штрбац 2006:** Штрбац, Г. О валентности глагола емоционалног садржаја у српском језику. – *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 2006, XLIX, № 2, с. 73 – 102.

ИЗВОРИ

- РСМ:** *Речник српскохрватског књижевног језика*. I – VI. Нови Сад (I – III и Загреб): Матица српска (I – III и Матица хрватска), 1967 – 1976.
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. I – XVIII. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српск(охрватск)и језик, 1959 –